

Henk Knegtering en Marloes van Buuren

Grensstenen zijn letterlijk zo oud als de weg naar Rome. Of eigenlijk nog ouder, want zelfs van de oude Egyptenaren en Assyriërs zijn grensstenen gevonden. Zodra mensen wilden en konden aangeven wat hun gebied was, hebben ze afbakeningen geplaatst. In Nederland zijn talloze palen terug te vinden langs de grenzen van het land, van provincies en van gemeentes. Maar van oudsher is ook particulier bezit afgebakend met grensstenen. In Heemstede heeft Henk Knegtering onderzoek gedaan naar grenspalen in en om Groenendaal. Hij is bij de gemeente Heemstede hoofd van de afdeling Uitvoering Openbare Ruimte.

▼ Christiaan Gebhard tekende in 1733 het 'door Mattheus de Neufille in Erfpagt genoomen' grondgebied, aangegeven door 56 grenspalen. Links van het woord 'Meerenberg' begint het met de palen 1, 2 en 3 bij de 'Droogberg' en dan met de klok mee, langs de Herenweg boven telt dit door tot 56 rechts van het woord 'Meerenberg'.

Vlakbij de grote parkeerplaats bij restaurant Groenendaal, bij het klaphek richting Bosbeek, kwam Henk Knegtering zo'n vijftien jaar geleden bij onderhoudswerkzaamheden een hardstenen paal tegen met de inscriptie PDN 47. Intrigerend vond hij dat. Wat betekende dat opschrift en wat deed die paal daar? En zo is zijn speurtocht naar de grenspalen in Groenendaal begonnen. Want dat bleek het te zijn: een paal die de grens aangaf van het grondgebied van Petronella de Neufville, die van 1732 tot 1749 eigenaresse van Meer en Berg was.

Het onderzoek van Knegtering kwam eigenlijk pas echt op gang toen de viering van honderd jaar wandelbos Groenen-

daal naderde. Er was namelijk een plan ontstaan om met behulp van oude kaarten uit verschillende periodes de oude route van het Wilhelminaplein naar de Manpadslaan te reconstrueren en daar eventueel een wandelroute uit te zetten.

Meer en Berg en de familie De Neufville

Vanaf 1696 was *Meer en Berg* in handen van de David de Neufville (1654-1729). Hij was weduwnaar toen hij stierf, en datzelfde jaar overleed zijn oudste dochter Catharina (1684-1729). Het enige andere kind, dochter Petronella (1688-1749), erfde *Meer en Berg* om onbekende reden niet.

Dirk van Lennep (1693-1755), gehuwd met Petronella's nicht Catharina de Neufville, kocht *Meer en Berg* op 29 december 1729. Hij had ambitieuze plannen en breidde zijn grondgebied in twee jaar tijd tot het vijfvoudige uit door onder meer het nabijgelegen *Leeuwenberg* te kopen en een groot stuk 'wildernisse'. Blijkbaar was dat iets te voortvarend, want hij kwam in financiële moeilijkheden. Zijn schoonfamilie schoot te hulp en in 1732 kocht Petronella de Neufville, de dochter van David, *Meer en Berg*. In januari 1733 trouwde zij, binnen de familie, met haar neef Mattheus de Neufville (1683-1743). Hij staat vermeld als opdrachtgever van de in 1733 door landmeter Christiaan Gebhard getekende kaart. Maar het was toch Petronella die de formele eigenaresse was van *Meer en Berg* en alles wat daar in 1732 bij hoorde. Het zijn dan ook haar initialen die op de grenspalen komen te staan: PDN.

► De paal die Knegtering bij het klaphek richting Bosbeek aantroef stond daar niet op z'n oorspronkelijke plaats. Die was namelijk aan de Herenweg, een stukje ten noordoosten van de toenmalige Conijnenberg, aan de Groenendaalkant van de Herenweg.

Oudere palen met letters

Christiaan Gebhard had vóór zijn kaart van 1733 al een nagenoeg gelijke kaart in 1731 getekend. Op beide kaarten staan behalve de nummers ook letters. Deze letters, die ook verwijzen naar grenspalen, zijn al te vinden op de kaart van

Balthasar Florisz. van Berckenrode van 1643. De palen A, B, C en D gaven de scheiding aan tussen de duinen van Bennebroek en die van Anna Cornelia Pauw (dochter van Adriaan Pauw, heer van Heemstede). Dit is globaal de huidige grens Heemstede-Bennebroek. De palen met de letters E, F, G en H stonden vanaf het huidige molentje tot aan de Herenweg. Zij gaven de scheiding aan tussen het land van Anna Cornelia Pauw en dat van de heer van Heemstede. Deze oude grens loopt door het noordelijke deel van Groenendaal.

Naarmate Knegtering meer te weten kwam over de grenspalen in Groenendaal, ging hij ook op zoek om er zo veel mogelijk terug te vinden. Met een prikstok speurde hij op plaatsen waar palen zouden moeten staan. De letterpalen F en G zijn naar de Beukenlaan verplaatst en nog te vinden; de palen A, B, C, D, E en H zijn niet gevonden.

Van de grenspalen uit de periode Petronella de Neufville zijn er zeven terug gevonden: vijf bij Mariënhuvel (PDN 4, 16, 17, 20 en een PDN-paal zonder nummer) en twee in Groenendaal (PDN 47 en 50).

M-B: Meer en Berg, H: Heemstede

Behalve de tot nu toe genoemde palen stonden op diverse plekken in het huidige wandelbos Groenendaal-Meer en Berg palen met de letters M-B en H met daarbij een nummer. De letters verwijzen naar Meer en Berg en Heemstede. Deze palen stonden vroeger langs de muur van *Meer en Berg* aan de Glipper Dreef. Ze zijn onder andere te zien op een gravure van Hendrik Spilman uit 1761 en op foto's uit het begin van twintigste eeuw. Na 1912 zijn deze palen verdwenen, vermoedelijk bij de verbreding van de Glipper Dreef (toen nog Glipperweg). Afgelopen jaar, bij de herdenking van honderd jaar wandelbos Groenendaal, zijn zes teruggevonden grenspalen teruggezet op de oude grens tussen Heemstede en *Meer en Berg*. De palen hebben de nummers 1, 6, 8 en 9 en

► Tot 1912 stonden langs de Glipper Dreef (toen nog Glipperweg) nog palen die de grens aangaven tussen Meer en Berg en de gemeente Heemstede. Opvallend genoeg staan ze net buiten de omheining.

Uitg. J. P. Nauta te Velsen, Holland.

Heemstede b. Haarlem, Meer en Berg. JN. 253.

twee palen zijn identiek, maar zonder nummer. Ze staan op een onderlinge afstand van 11,28 m ofwel drie Rijnlandse Roeden.

IPO: Jacques Philipus d'Orville

Grenzend aan het grondgebied van *Meer en Berg* van de De Neufvilles lag *Groenendaal*. Eigenaar was van 1709 tot 1739 Jean d'Orville en daarna tot 1751 zijn zoon Jacques Philippe. Van Jacques Philippe d'Orville zijn zes van de oorspronkelijk elf grenspalen bewaard. Ze dragen de letters IPO en daaronder N° (weergegeven als N =) en een getal.

Als grenzen veranderden, werden palen vaak verplaatst. Ook werden precies op de grens palen tegen elkaar aangezet. Zo vinden we op een kaart van 1739 de oude grenspaal 'E' en IPO N° 8 naast elkaar. Die paal E kwam van de

locatie noordelijk langs de Herenweg. Paal PDN 47 werd in 1739 nog weergegeven samen met paal IPO N° 7. Rond 1740 is PDN 47 verplaatst naar de toen rechtgetrokken grens van *Meer en Berg*, doordat Jacques Philippe d'Orville in 1740 een paar snippers duingrond in erfpacht overnam van De Neufville.

Bij het zoeken naar nog overgebleven IPO-palen, bleken sommige niet meer op hun oorspronkelijk plek te staan. De palen IPO N° 10 en 'G' horen samen te staan, maar IPO N° 10 bleek 6 meter van paal G af, richting IPO N° 9, te staan. PDN 50 stond nog wel tegen IPO N° 11 aan, maar was geheel onder het duinzand verdwenen.

Van de IPO palen staat nu nummer 1 bij de Van Rappartlaan bij het molentje, nummer 4 en 6 (terug gevonden onder het zand) staan aan de Herenweg. IPO 9 + paal F, IPO10 + G en IPO 11 + PDN 50 staan alle twee aan twee langs de Beuken-Lindelaan.

Familie Hope

Na Jacques Philippe d'Orville was David van Lennep eigenaar van *Groenendaal* van 1752 tot 1767 en vervolgens vanaf 1767 John Hope. De IPO- en PDN-palen zijn toen alle op hun plek blijven staan. Toen John Hope in 1784 overleed bleef *Groenendaal* in de familie en kochten de erfgenamen *Bosbeek* er nog bij. In 1802 verwierf Adrian Elias Hope *Groenendaal* en *Bosbeek* en toen hij in 1836 overleed

was zijn broer Henry Philip Hope de erfgenaam.

Terwijl de IPO- en PDN-palen bleven staan, zijn op locaties buiten Groenendaal zijn ook palen van de familie Hope geplaatst. Een paal met de inscriptie N° 11 A.E.H. H.P.H. N° 16 is gevonden in de tuin van Overlaan. De letters zijn de initialen van Adriaan Elias Hope en Henry Philip Hope.

Bronnen

Christian Bertram, hoofdstuk 'Groenendaal als cultuurhistorische schatkamer' in: *Groenendaal – van buitenplaats tot wandelbos*, Heemstede 2013.

<http://www.grenspalen.nl/>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Grenspaal>

▲ Beuken-Lindelaan: achter paal IPO N° 9 staat, niet zichtbaar op deze foto, paal F.

▲ Beuken-Lindelaan: de palen PDN 50 en IPO N° 11.

▲ Grenspaal van de familie Hope, gevonden in de tuin van Overlaan aan het Raadhuisplein. De letters staan voor Adriaan Elias Hope en Henry Philip Hope.

Extra informatie en foto's op de website

In 1793 maakte Jacob Abraham van Lennep (1752-1828), toen eigenaar van *Meer en Berg*, een kopie van de kaart van Gebhard van 1733. De ondergrond tekende hij in potlood, en daaroverheen gaf hij in pen aan wanneer grond of een buitenplaats waren gekocht en voor hoeveel het in bezit van zijn familie was gekomen. Dit is de eerste kaart die Knegtering raadpleegde bij zijn onderzoek. Met behulp van deze kaart heeft hij een transcriptie gemaakt van de verklaring op

de kaart van 1733. Hierin staat precies omschreven waar elk van de 56 PDN-palen staan. Voor dit artikel voerde dat iets te ver, maar omdat het leuk is om te lezen, vindt u deze informatie bij de bijlagen bij *HeerlijkHeden* 159 op onze website www.hv-hb.nl.

Daarbij ook nog extra foto's en de locatie van de palen die u nu nog in en om Groenendaal kunt vinden. En officiële wandelroute is er (nog) niet, maar u kunt de palen natuurlijk wel langs lopen.